

Trumpam nusikelkime į 2022 metus, kai energetikos kainos rinkose augo ne dienomis, o valandomis. Poveikį jautė visi – gyventojai, verslai, viešasis sektorius. Institucijos rengė energetikos taupymo planus, skelbė konkursus daugiausiai sutaupiusiems, tačiau visi suprato, kad kainai augant kartais, taupymas procentais to tikrai nekompensuos.

Pirma dalis. Biudžetas

Taip jau sutapo, kad energetikos kainų augimas vyko rudenį, kai buvo dėliojami galutiniai 2023 metų valstybės biudžeto štrichai. Tuo metu niekas negalėjo tiksliai prognozuoti, kokios kainos mūsų lauks kitais metais, todėl, planuojant visų viešojo sektoriaus institucijų išlaidas, reikėjo numatyti papildomas lėšas komunalinėms išlaidoms.

Taip ir buvo padaryta. Kažkokių didelių diskusijų nei Seime, nei viešojoje erdvėje dėl to nekilo – juk visi suprato, kad kainos yra tokios, kokios yra, o už elektrą ir šildymą mokėti vis tiek reikės.

Antra dalis. Kainos krinta

Valstybės biudžetas buvo patvirtintas, sutikome 2023-uosius metus ir tada... kainos pradėjo kristi. Iki dabar, kai gegužės mėnesį rašau šį tekstą, galime džiaugtis: šildymo sezonas baigėsi, elektros kainos krito taip smarkiai, kad Vyriausybė ir Seimas suka galvas, kaip įtikinti gyventojus pasirašyti jiems palankesnes nepriklausomų elektros tiekėjų sutartis, net priima tam įstatymų pataisas.

Taigi, visi džiaugiasi mažėjančiomis energetikos sąnaudomis, tačiau lieka klausimas – kas nutiks su tomis lėšomis, kurios buvo suplanuotos 2022 metais, kai galvojome, kad kainos bus gerokai didesnės?

Trečia dalis. Valstybės biudžeto išlaidų rūšys

Iš esmės visos valstybės biudžeto išlaidos skirstomos į tris rūšis – darbo užmokestį, turto įsigijimą ir kitas išlaidas. Su darbo užmokesčiu viskas yra aišku – skaičiuojamas ne tik jis, bet ir visi susiję mokesčiai, atostoginiai, priedai, priemokos ir kt.

Turtui priskiriami visi įsigijimai, kurių vertė didesnė nei 500 Eur, buhalteriniais terminais – visas ilgalaikis turtas.

Na, o prie kitų išlaidų mes turime visas kitas institucijų veiklos sąnaudas – įskaitant ir išlaidas komunaliniams mokesčiams, kurios buvo smarkiai padidintos, sudarant 2023-ųjų

biudžetą.

Šis skirstymas yra svarbus, nes nei viena įstaiga neturi didelės laisvės „šokinėti“ tarp šių trijų rūšių, t.y., perkelti lėšų iš vienos rūšies į kitą.

Taigi, neskyrus tiek daug lėšų komunalinėms paslaugoms, įstaigos jas gali nukreipti į papildomų paslaugų ir prekių, kurių vertė neviršija 500 Eur, pirkimą. Tik ar tikrai tų prekių ir paslaugų reikia?

Ketvirta dalis. „Gruodžio karštinė“

Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas numato, kad, pasibaigus metams, asignavimų valdytojai ir jiems pavaldžios biudžetinės įstaigos, ministrų valdymo sričių įstaigoms, vykdančioms atitinkamo asignavimų valdytojo programas, pavaldžios biudžetinės įstaigos ir kiti subjektai disponuojamose sąskaitose esančias biudžeto lėšas, skirtas programoms finansuoti, grąžina ne vėliau kaip iki sausio 10 dienos.

Iš esmės ši nuostata reiškia, kad visas programų finansavimas, kuris buvo patvirtintas ir skirtas įstaigoms tiems metams, tačiau liko nepanaudotas – turi būti sugrąžintas į valstybės biudžetą. Pats grąžinimo numatymas tarsi ir logiškas – jei įstaigai reikėjo mažiau pinigų, ji juos tiesiog grąžina. Tačiau, deja, gyvenimas rodo, kad taip retai nutinka.

Penkta dalis. „Duoda – imk, muša – bėk“

Dalis viešojo sektoriaus institucijų Lietuvoje gyvena tikrai skurdžiai. Žiniasklaidoje pasirodo pranešimai apie tai, kad viena ar kita sritis nėra pajėgi kompensuoti tų pačių komunalinių ar pašto paslaugų, trūksta elementarių kanceliarijos priemonių.

Taigi, tarsi iš dangaus nukritusios energetikos kainoms padengti skirtos lėšos bus skiriamos šiems poreikiams patenkinti. Žinoma bus ir tokių, kurie lėšas panaudos tik todėl, kad jas gavo. Blieka tikėtis, kad pastarųjų bus mažuma.

Pabaigai

Biudžeto sandaros įstatymas apibrėžia ne tik kaip planuoti ir leisti lėšas, bet ir biudžetinės drausmės sąvoką.

Biudžetinė drausmė – tai biudžetų rengimo ir vykdymo tvarkos laikymasis ir jos pažeidimų ištaisymas, užtikrinant nuoseklų valstybės funkcijų finansavimą, nepriklausantį nuo ciklinių ekonomikos pokyčių.

Tikėkimės, kad tiek viešasis sektorius, leisdamas papildomus pinigus, tiek verslas, teikdamas papildomas paslaugas ar parduodamas prekes, nepamirš, kad valstybės biudžeto pinigai – tai mūsų visų pinigai, kuriuos turime naudoti efektyviai.

Dr. Živilė Simonaitytė, mokymų įmonės COUNTLINE lektorė

